

EVANGYÉLIOMI PROTESTÁNS LAP.

Megjelen minden héten egyszer pénteken egy iven. — Előfizetési ár egy évre 6 frt, félévre 3 frt, negyedévre 1 frt 50 kr, az osztrák-magyar birodalmon kívüli országokba egy évre 7 frt; — egyes szám ára 12 kr. — Hirdetések díja száz szóig 1 frt, kétszáz szóig 2 frt, a másodszori hirdetésnél 100 szóig 80 kr, harmadiknál 70 kr, bélyegdíj mindenik hirdetésnél külön-külön 30 kr; csakis egyház és tanodát érdeklő hirdetések fogadtatnak el. Melléklési díj minden száz darabtól 1 frt 50 kr. Alapotérdeklő mindennemű közlemények a szerkesztőhöz — Fűvészkert-utca, 1078. sz. a. — intézendők.

Az elnökség és sulyegyen.

Luther és Zvingli egy időben, egy sziv és lélekkel, de fájdalom, nem egy éghajlat, nem egy kormányrendszert alatt léptek fel a dicső küzdelem pályájára, hogy a reájuk várakozó nagy munkát végrehajtsák.

Mindketten, és azután velük Melanchton és Kálvin, megegyeztek abban, hogy az egyház egyenlő jogu társaság, s erkölcsü intézmény, szem előtt tartva a Krisztusnak az elnökség felett vetélkedő tanítványokhoz intézett eme szavait: A pogányokon uralkodnak az ő királyaik, és a kiknek azon birodalmuk vagyon, jóltevőknek hivatattatnak. Ti pedig nem úgy, hanem a ki legnagyobb ti köztetek, olyan legyen, mint a legkisebb, és a ki fő, olyan legyen, mint a ki szolgál. Luk. 22: 25. 26.

És így megegyeztek abban, hogy az egyház kebelében egyik tag sem uralkodhatik a másikon, hanem mindenik egyenlő jogokkal bír, és hogy az egyházat illető dolgokba nem csak az egyháziak, hanem a világiak is befolyhatnak, ámde az alkalmazásban, a papi és világi elem, külső s belső viszonya, tiszte, állása érdemében, oly szétágazó véleményben voltak, hogy ezt több század lefollyása sem vala képes egységbe öntve kiegyenlíteni! mert Zvingli és Kálvin köztársaság, Luther és Melanchton pedig monarchia emberei valának, legalább a polgári életben!

1527—1529. János szász fejedelem papi és világi férfiakból álló küldöttséget nevezett ki Luther elnöklete alatt az egyházakat bejárni, s azokban szoros vizsgálatot tartani. Ezen küldöttségnek tagjai valának az elnökön kívül Melanchton papi, világi részről pedig Plaunic János és Schurf Jeromos, mely alkalommal Luther magát püspöknek nevezve, így irt Amsdorffhoz küldött levelében: Nos visitatorem, hoc est Episcopi sumus, et invenimus paupertatem et penuriam ubique. Dominus mittat operarios in messem suam Amen. (Tom. 2. Epist. p. 394.)

Ez alapja és kezdete az ágostai hitv. követő testvéreknek, mely aztán oly sok viharos gyűlés után is con-

sistorialis rendszert hozott létre mindenütt papi elnökség alatt.

Zvingli a zürichi tanácsnak az egyház körül általános rendelkezési jogát tiszteletben tartva elismerte a maga vezetése alatt. Kálvin nem, mert midőn 1536-ban felállította volna a genfi presbyteriumot, annak elnökévé mind haláláig magát tette, de később, miután az örökös elnökséget, a képviseleti rendszer, mint a protestans egyház alkotmányos elvével, a szabad választással ellenkezőnek találta, önmaga szakított vele, mi megtetszik a következő szavakból: Calvinus re apse Sacrorum Antistes genevensis erat, praesidebat usque ad mortem Collegio Sacerdotum, et Consistorio, seu iudicio ecclesiastico. At moriens, ipse demonstrabat, periculosum esse uni homini tantae auctoritatis munus perpetuo committere. Neque idcirco post eum perpetuum ecclesia genevensis praesidem habuit. (Mosh. p. 767. Jac. Sponii Hist. de Geneve Tom. II. p. 3.)

Kálvin rendszerét az egyház kormányzásában elfogadták: a francia, az angol, skót, amerikai népek, Németalföld, Magyar és Erdélyország, különösen pedig francia, skót és amerikai virágzó egyházak, mind papi elnökség alatt.

És én úgy vagyok meggyőződve, szemlét tartva a protestans egyházigazgatás történelmi kifejlődése felett, miszerint az egyház, már csak jelképénél fogva is, az elnökség kérdése körül, úgy mint jelenleg van, nem egyéb, mint merő anomalia; mert az egy test tagjai közé választófalat emel fel, s az egy testet részekre hasogatja, minél fogva ennek megszüntetése napi renden volna. — Kettős elnökségnek legtöbbször két iránya van, mely körülményből eredő bajokat és hiányokat a legjelesebb egyéniségek is elhárítani sokszor épen nem képesek; melyre nézve bátran el lehet mondani, hogy mindaddig az egyházmegegyék s kerületek gyűlése, s dolgainak helyes folyamatában, s az egyes egyházakkal való viszonyaiban, a magas kormány iránti eljárásaiban, igen hátra vető akadályokat fog találni, míg nem sikerülend a részre hajlatlan meggyőződésnek a kettős elnökség öntestületéből egygyé olvasz-

tását eszközölni, s ezzel működésének nagyságát, egységét és önállóságát megszerezni. Ezen egyes elnökség azonban bizonyos meghatározott ideig tartandó, hogy így befolyását és hatáskörét illetőleg, az egyház és ennek tagjai iránti tiszteletből, a szükséges, illendő és kellő határok közt megmaradjon!

Valamint a polgári életben igaz, hogy egység nélkül nem lehet nemzeti nagyság: épen oly igaz az egyházra nézve is; és valamint ott az állam feje a fejedelem: ugy itt is szükség, hogy ennek tagjai és ezek különböző érdekei egyes vezérlet alatt központosuljanak, mely tan a tügetlenség eszméjét leginkább képviselve, önként meghatározza a szabadválasztási jognál fogva, miszerint egyházi életünk átalakításában még magában a képviselő nem elég, hanem a hivatalok időnkénti változásának életbe kell lépni!

Velem együtt sokan azt mondják: azért vagyunk sokan baráti az egyházi elnökségnek, mert az első keresztény egyháznak igazgatásában ennek nyilvános nyomait lehet látni. És biz ez így is van. Sokan pedig azt mondják, azért baráti a világi elnökségnek, mert nyomás s önkény ellen az egyházra nézve, ebben legbiztosabb védszert lehet találni. De valójában ez olyan állítás, melynek ellenkezőjét is lehet találni. Attól függ a dolog, a mint egyik vagy másik hatáskörét evangyeliomi szeretetben kívánja és akarja a közjó érdekében kiterjeszteni, s befolyását gyakorolni. Annyi is bizonyos, hogy egy papi zsarnok mellett, szinte lehet ám felmutatni világi hatalmaskodót is; a minthogy egy időben egy felette jeles világi ur hozzá hasonló derék világi elnöknek kénytelen volt figyelmeztetésül ezt mondani: *Praesidium non est imperium!* És épen az ilyen figyelmeztetések hozzák azt magukkal, hogy az örökös elnökségek eltöröltetvén, az egyház fogalmának s a képviselői rendszernek leginkább megfelelő választás alá essenek! Ekkor aztán soha sem fognak beteljesülni a nagy Luthernek ezen keserű szavai, melyeket épen az egyházigazgatás felett felcsapott villongásban mondott: *Mixtura iam fiet alia, antea Episcopi defecerunt, at si mundus diutius sit duraturus, eo deveniet, ut ii, qui principes sunt, et magnates seculares, vellent esse clerici, et tunc praetor in pago, consules in urbibus, nobiles in agris, parochos et concionatores reformare, iis magistrualiter imperare, imo praescribere praesument, dicentes: ita debet praedicari, sic concionabere! Hactenus autem res ipsis non cessit, licet diabolus id iam quaerat summopere, omnemque navet operam etc.*

A családtól vett hasonlatosság*) a kettős elnökség mellett épen nem üti meg a mértéket; mert az a milyen szép elméletileg, épen oly ritka gyakorlatilag. Igaz az,

*) Lásd Lapunk 30. számában az első cikket. Szerk.

hogy akkor boldog a családi élet, ha két testet egy lélek lelkesít! de biz ez az életben nem mindennapi dolog; de ám engedjük meg elméletben, de hát gyakorlatban, miután az egyház Sz. Pálként is egy test, az egy lélek nem lelkesíthet-e üdvösebben egy, mint két testet?! A természet maga, és a polgári társadalom is a család fejévé a férfit tette, ki ennél fogva szorosabban van kötve a társasághoz, még pedig sokszor oly sok oldalú viszonyoknál fogva, melyek nem csak az övéi, melyeket gyakran magában kell tartani, daczára a kölcsönös bizalom és nyíltszívűségnek is, melyekkel kell társa irányában viseltetni. De szükség, hogy mindenik félnek meg legyenek különös dolgai; mert, mint az emberi társaság nagy ismerője Knigge megjegyzi: Ritkán mennek a dolgok jó renddel annál a háznál, hol az asszonyság írja a representatiokat, vagy referendákat, a férfi ellenben, mikor vendégeket várnak, a kappanokat süti, salátát önt. Ebből zürzavar támad, a házi cselédnek csufjává lesz az ur és az asszonyság, egy szóval ez semmit sem ér. Esmertem — ugymond továbbá — egy herceget, a kin a felesége elannyira uralkodott, hogy mikor egyszer ki akart kocsikázni, a herceg a kocsisztól kérdezte meg lassan: „nem tudja kend, ha elmegyek-e én is?“ stb. — Pedig fordulnak ám elő ilyen féle esetek, a nem hercegeknél is, — no de ne folytassuk tovább; mert csak ebből is megtetszik, hogy a családtól vett hasonlatosság a milyen szép volna az életben, épen oly ritka a gyakorlatban!

Sok alapfeltételeket ballánk már rég idő óta előszámlálni, az egyensúly fentartását illetőleg; de valóban ezek nem kielégítők. Mert a fizikai erőnél is sokszor hatalmasabb értelmiség aristokrátiája az egyensúlyt lebilentti, és lehet-e azért mondani, hogy az uralkodni akar?! Sulyegyent csak érzéketlen testeknél lehet feltalálni, de értelmiségnél nem soha. Rosz fogalom volna a képviselői rendszerről, ha valaki azt egyenlő számu papi és világi egyénekből álló gyűlés körébe helyezné; mert hiszen ez a rendszer nincs kötve egyenlő számu papi és világi tagok hivatalos eljárásához. Nagy Constantin a niceai egyetemes zsinat alkalmával 325. hol 318 püspök volt jelen, külsőre és belsőre osztotta fel az egyházigazgatást. Az egyház beléletére tartozó dolgokat papok gyűlésére bizta papi elnökség alatt, a külsőt pedig maga kezelvén, az egyházi szolgák ügyes bajos dolgait, a törvények elleni vétésről szóló polgári kereseteket saját maga igazította el, és midőn mind a két elnökség elfogadására kérték volna fel, határozottan azt felelte: miután a sarkalatos ritust, a keresztiséget és az urvacsoráját, ti szolgáltattjátok ki, a mint hogy ugy is illő, ti azokban fogjátok papi elnökség alatt az egyház kormányát vezérteni, melyek az egyház beléletét illetik, én pedig azokat vezetem, melyek az egyház külsejére tartoznak. És valahányszor megjelent, maga

elnökölt, távol létében pedig Hosius kordubai püspök foglalta el az elnökséget. — (Socrat. 1. Lib. Cap. 5.)

Végre még ma is kérdésül teszik fel némelyek az elnökség kérdése körül: vajjon a reformatio nagy és fontos munkájában az egyháziak vagy világiak vittek-e nagyobb szerepet, s harczoltak nemesebb harczot? Nem aludt volna-e ki Luther és Zvingli lelkesülésének magasan lángoló tüze, a szerény Melanchton, az éles Kálvin roppant tudománya nem maradt volna-e véka alatt, ha a fejedelmek s más hatalmas világi főurak föl nem karolják vala őket védő keblekre mind magukat, mind pedig az ügyet?!

A kik így okoskodnak, azt vagyok kénytelen mondani, hogy biz ezek egy oldalulag veszik fel a dolgot; mert bizony azon fejedelmek nem az elnökségért, és így nem az egyházi dolgokban való diktatorságért, hanem egyenesen a lelki függetlenség és az alkotmány szabadságáért álltak körül karöltve az Urnak oltárát, a hon, a vallás-szabadság szeretetétől lelkesítette!

És én meg vagyok győződve, ismerve a mult és jelenből nagy nevű főuraink nagy emlékezetű őseit, miszerint mai nap-ság is, mint történt a patentalis világban, ha törésre kellene állni a gátra, melyet hullámok fenyegetnének, nem az elnökség kérdéseért, hanem az egyház függetlensége és szabadságáért központosulva az egyház körében, azzal dicsőítenék meg őseik emlékét, miszerint vallási nézetek különbsége nélkül, a szabadság szent szeretetétől indítatva, csak azért is követői lennének őseiknek, hogy mint erősek és állhatatosak, minden számitáson kívül, megpróbáltassanak, és igazaknak lenni találtsanak — és meg vagyok győződve arról is, miszerint még egy oly egyházi gyűlésben is, melyben a világiak tulnyomólag többségben lennének, nem a méltóságos, fényes születést, hanem a buzgalmat, a képességet választván sinórmértékül, Nagy Constantin példáját követve, egyházi ügyben, az elnökséget egyházi rendű férfival tisztelnék meg!*)

Csuthy Zsigmond.

Kiss Kálmán történeti műve bemutatása.

„A szathmári ref. Egyházmegye Története. Irta Kiss Kálmán, n.-kőrösi képezdei tanár, előbb mándi ref. lelkész, s a szathmári ref. Egyházmegye levéltárnoka. Kecskemét 1878.“

E terjedelmes 904 lapra menő becses művel ajándékozott meg e napokban a szerző, mint egykori hit-tanárát.

E becses mű kedves meglepetést okozott nekem. Legkedvesebb tanítványaim egyike küldötte, s e tétével jelezte, hogy még nem felejtett el.

Igaz, hogy a viszony, mely közöttünk kifejlett, nem volt közönséges, s mindent elkövettem, hogy Kiss Kálmán a görög exegesis tanszékén egykor utódom lehessen. Ajánlottam kiküldetését a külső egyetemekre további kiképeztetése végett e tantárgyban, melyben magát mások felett messze kitüntette, azonban a döntő körök, nem tudom mi okból, ezen ajánlatomat elejtették. Én Kiss Kálmánt a szellem folytonossága szempontjából ajánlottam, a mi a s.-pataki főiskolának bizonyára nagyobb hasznára lett volna, mint az idegen szellem behonosítása.

*) Az egyes elnökség felőli egyéni nézetemet lásd Lapunk 30-dik számában a 250-ik oldalon. A felelősség és vezérség egy kézben dusabb hatásu. Szerk.

Kiss Kálmán nem lett a görög exegesis tanára, de munkás szelleme nem engedte őt nyugodni az igénytelen falu magányában sem, hová jutott, s lett a szathmári ref. egyházmegye történetének derék megírója.

Ne várja tőlem senki, hogy én e műnek bírálója legyek.

Nem születtem bírálónak. Az eddig nálunk divott bírálatok rég elidegenítettek ilyenmü teljesítményektől. Alig voltak azok egyebek, mint irigy ócsárlásai más munkás szellemek alkotásainak, azok részéről, kik semmit sem alkottak.

Megvallom, hogy a saját műveim felett tartott bírálatokat sem olvastam el soha, azért nem feleltem soha egyre sem. Azt hittem, és hiszem most is, ha szellememnek van valamely missiója, akkor tegye azt meg eredeti önalkotta irányában és alakjában, s ne mások izlése szerint; ha nincs határozott missiója, akkor minden írói fáradságom úgy is haszontalan volt, alig egyéb, mint néhány futó pillanat betöltése, melyekre azonban nem fog visszanézni az emlékezet, e szeme egy másik kornak.

De nem lehetnék a műnek bírálója azért sem, mert nem vagyok pártatlan. Megvesztegetve vagyok emlékeim által. Szeretem egykori tanítványaimnak, kik nekem tövises pályámon ragaszkodásokkal örömeim valának, megindult tevékenységét, s ha valami jót s nemeset mutatnak fel, sokkal inkább örülök, mintsem, hogy netáni hiányaikra figyelmes lehetnék. Hiszen teljes tökélyüt úgy sem végezhet senki. Ha erre kizárólag tekinteni volna a feladat, akkor jobb előre lemondani, s nem tenni semmit. Non omnia possumus omnes. Elég, ha elhozza mindenki a maga homokszemét a köznek nagy épületéhez.

Azonban Kiss Kálmán műve már nem homokszem, azon alapkövek egyike, melyek, ha Kiss Kálmánnak utánzója találhatnák, a magyar egyházi reformatio egyetemes történelmének egykori megírását lehetségessé tennék.

Szerző fáradságos művével mindenen előtt használni akart, s nem fényleni. Az kitellett szorgalmával, ezt nem kereste lelkének szerénysége. Nem irány-gyakorlat ez, hanem tények összehordása hangyaszorgalommal.

Szerző annyira megszerette tárgyát, hogy az utolsó egyház legkisebb harangja sem közönyös előtte. Egy elrejtett archivumot tár fel előttünk beborítva három század porával. Nincs ideje leporozni avatag okmányait. Maradjanak úgy, mint vannak, az ódonság tiszteletes mohával. Örült a kincsásó örömeivel, hogy felemelhette drágaságait, s leltározhatta azokat. Meglopta a multat, s kivette kezéből ragadmányait. E küzdelem öröme és dicsősége elég neki.

Én nem kívánok egyebet, mint hogy ezen öröme fokoztassék azon másik által, miszerint ő legyen az első, ki az egyházi irodalmi pályán ne csak elismeréssel, de költségeit fedező anyagi haszonnal is találkozék.

Mi, kik előtte haladtunk e pályán, majdnem mindannyian áldozatai lettünk fáradozásainknak, s most már vereségeink sulyával visszavonulunk a köz homályba, hová előbb-utóbb minden földi emlékeivel együtt besülyed. Még örülhetünk, ha elmondhatjuk: „Vixi, cras vel atra nube Pater polum occupato.“

Az egyházi irodalom korunkban nem érdekel senkit azon kis körön kívül, melynek nincs tehetsége hajlamait követni.

Ime két egyházi irodalmi lapunk ez év folytatában bezárni készül pályáját, azután leszünk oly egyház, melynek nincs mondani valója korához... néma egyház... mely szóvalan hagyja felette átgázolni az időt... Nincs tiltakozni (protestari)

*

valója többé... Magába vonul, s a végleges magába vonulás: a halál! Ime közeledünk a „Status involutionis“-hoz! Ki fog kérdőre vonatni, s megfelelni ezért?

No, de „Immanu-El.“ — Várjuk teljes hittel az Urat. 1878. okt. 10.

Dr. Heiszler József.

Mi az oka a mai egyháziatlanságnak?

Sokszor volt már vitatott kérdés részint e lap hasábjain, részint más egyházi lapokban: mi az oka a mai egyháziatlanságnak? Mi az oka annak, hogy magyar reformált népünk nem igen látogatja az Urnak házát? Vitatott kérdés volt az is, miként lehetne e bajon segíteni? Nem lehet tagadni, hogy e kérdés megoldásában egyházi férfaink közül többen elismerőleg fáradoztak; de bár sok minden okot igyekeztek pro és contra felhozni, még sem oldották meg e kérdést úgy, hogy ez már vita tárgyát nem képezhetné. Azon reményben, hogy e lap t. olvasói az igazságot — bárkitől jön is az, — ha egyszer igazság — feltétlenül elfogadják, megkísértem én is e kérdés tárgyalását még egyszer felujítani s szerény nézetemet e tárgyban kinyilvánítani.

Én az előttem e tárgy felett vitatkozók nézeteitől egészen eltérő véleményben vagyok. Én a helyett, hogy talán e nagy bajért a napjainkban is létező egyik vagy másik pártot kárhóztatnám, papjainkban látom rejleni e bajnak legnagyobb okát...*) Miért? Elmondom. Tagadhatlan, hogy a legközelebbi pár év alatt theologiai intézeteinkről szóló évi értesítők a létszám tekintetében öröndetes szaporodást mutatnak; ebből szerintem az következnek, hogy talán az ifjabb nemzedék nagyobb hajlamot, több szeretetet tanusít az egyházi pálya iránt, mint talán tanusított a multban, hol csak igen kevesen szánták ifjaink közül magokat a papi pályára. Fájdalom a tapasztalás az ellenkezőt bizonyítja.

Szét nézve theologiai ifjaink között, azt tapasztaljuk, hogy csak igen kevés azoknak száma a sok közül, kik belső sugallatból, hivatásból lépnek a theologiai tanintézet falai közé. Vannak sokan ilyenek a jelenben s voltak bizonyára ilyenek a multban is!! Ennek okát nem kutatom; elég legyen annyit felémlelnem, hogy ez ok részint a világi pályák megnehezítésében, részint az illetők szigorú anyagi körülményeiben rejlik. Az ilyenek aztán — miután előbb azon pálya, melyen talán több kedvvel s szorgalommal futnának meg, el van zárva: ide szorulnak s innen — miután tanulásukat úgy a hogy bevégezik — ki vergődnek, az egyes egyházakba elválasztatnak papokul, vive oda magukkal légymelegséget, magasztos hivatásuknak teljesítése iránti kedvetlenséget; kényszerből és nem hivatásból legeltetvén az Ur nyáját. Természetesen az ilyen papok azután a kormányzatuk alatt levő egyházakkal, azoknak ügyével, hiveiknek erkölcsi s szellemi ügyei vezetésével nem sokat törődnek. Mulhatlan kötelességeiket, a vasárnapon tartatni szokott predikálást, elvégzik úgy a hogy s azután egész héten mezei veteményeiknek gondozására fordítják minden idejüket. Szám-talan azon egyházaknak száma, hol istenitiszteletre hívó harangszót egész héten — kivéve a vasárnap délelőtti — nem hall az ember!! Hiszen minek kopjék hiában; úgy sem jó senki, mondják sokan papjaink közül. Nem; mert rá vannak már szokva a hivek a hétköznapi tartatni szokott istenitisztele-

*) Természetesen kivéve a kiveendőket.

hiányában, hogy ne menjenek. Hiszen ott van a vasárnap délelőtti istenitisztele, akkor már meghuzatnak a harangok, megnyílik a templom ajtaja s ekkor is fájdalommal kell tapasztalni, hogy csak úgy kong a templom az ürességtől, mondják sokan.

És ennek szintén van egy nagy oka, mely ismét papjainknak hivatalos kötelességeiknek légymeleg teljesítésében rejlik. Ha felgondoljuk azt, hogy papjainknak nagy része legtöbb idejét — egész hetét — a mezőn tölti el napszamosai körében s a vasárnapon tartatni szokott egyházi beszéd készítésére s annak be memorizálására, — mivel a heti fáradságot még ki is kell pihenni — csakis a vasárnap reggeli harangozásig terjedő egy pár órai idő jut: várhatunk-e tőlök oly tanítást, mely által a hivek okulva, felmelegedve, azon tárgy iránt, melyről a katedraban szó volt, fellelkedve, azon tárgyról meggyőződve távoznának vissza családi köreikbe. Egyáltalában nem. Az ilyen predikációkra, melyeknek ilyen kevés hatása van, szokta aztán fellelni népünk: Minek menjek én oda? hiszen a tiszteletes uram beszéde nélkül is tudom én azt. Így származik azután az Ur házának lasanként való üresen maradása!!

Ma már egyházi irodalmunk is öröndetes lendületet nyert, s ez sok papra nézve kimondhatatlan jótékony hatással van, a mennyiben, ha nincs ideje az egyházi beszéd megkészítésére, előránt valamelyik nyomtatásban megjelent beszédek közül egyet, nem gondolva át sem, hogy azon egyh. beszéddel, mely talán Debreczenben vagy Pesten építő hatása volt, jó sensációt keltett, vajjon X faluban is eléri-e ezt, a nélkül, hogy hiveinek szellemi erejéhez, felfogási képességéhez mérné, el mondja, mert ideje sincs az átalakításra. Az ilyen egyh. beszédnek pedig az a hatása szokott lenni, hogy a hivek rajta vagy elalusznak, vagy ha végig is hallgatják ébren, midőn kijőnek, nem tudják, hogy tulajdonképen miről is volt a szó; mert oly szép volt, hogy nem is értették. Jaj! ez nem lelkeskedés!! Ez által hiveinknek keblébe vallásos érzést nem csepegtetünk, hanem igenis egyháziatlanságot és templom kerülést... De elég legyen az indokok közül ennyit felhozni, hagyjuk a többi, mely még inkább darázs fészekbe vezetné az embert. Szóljunk inkább arról, miképen lehetne az egyháziatlanságot megszüntetni; az üres templomokat ismét megnépesíteni?

Csekély nézetem szerint ez nem oly nagy feladat, ha az ember érez magában egy kis ügybuzgalmat, akarat és tetterőt. Teljesítse csak minden pap lelkiismeretesen feladatát; beszéljen hiveinek a jelent mozgó, cél-, alkalom- és időszerű tárgyakról, érintkezzék hiveivel gyakorta, szóval a katedrán kívül is legyen pap, ez által azt is el fogja érni, hogy tudatára jut hivei lelki fogyatkozásainak, vagy azon eszméknek, melyek talán épen akkor foglalkoztatják elméiket a vallás dolgában s így mindig fog a pap magának találni időszerű tárgyat, melyről elmélkedjék a szószebből s hiveinek lelki szükségét inkább ki fogja elégíteni s így hivei bizonyára jobban fognak érdeklődni az Ur háza iránt. Sok helyen meg van még jelenben is népünk-nél az a rossz szokás, hogyha talán a pap oly tárgyról beszél, mely valamelyik hallgatóját nem a legkellemesebb oldalról érinti, nem jön többé felé se a templomnak; mert a pap őt kipredikálta. Ugyanazért őrizkedjék a lelkes attól, hogy ily helyzetbe jusson. Ostromolja igenis azt, a mit rossznak lát, de ne a személyeskedésig. Ne csak a rosszat, hanem a jót is igyekezzék meglátni hallgatói között s hivei mindjárt több szeretettel, több bizalommal fognak viseltetni iránta. S ha még

ekkor is volnának templom kerülők egyházában, azokat látogassa meg; lelkesítse őket az Ur háza iránt való szeretetre s én hiszem, hogy az ilyenek mennél kevesebb számmal lesznek találhatók.

Lehetne még több dolgot is felhozni — így p. o. a felnőttek oktatását, téli estéken vallásos tartalmu népszerű felolvasások tartását stb; melyek mind igen jótékony befolyást eredményeznének az egyháziatlanság megszüntetésére; de már tovább nem akarom igénybe venni a szives olvasó türelmét.*)

Érintettem azon bajt vázlatilag, mely leginkább oka az egyháziatlanságnak. Kimondtam minden himezés-hámozás nélkül azon nézetet, mely tapasztalatomon alapszik. Nem sértési szándékból tettem ezt; csak is azért irtam e dolgot, mert az e tárgy felett vitázók idáig a valódi okot nem mondták ki, egészen más utakon járva igyekeztek ezt felderíteni. Pedig az itt elmondottakban rejlik a legnagyobb baj. Hiába kiabálunk, ha magunkban nem akarjuk a bajt felismerni. Ez pedig bennünk van. Mennyiben mondtam igazat, azt a szives olvasó ítéletére bízom. Isten velünk!

F i d e s.

B E L F Ö L D.

Massányi Mihály.

(Gyászrajz.)

Az igaznak emlékezete áldott. (Példab. 10, 7.)

Massányi Mihály, a lévai evang. egyház papja, s barsi egyházmegye esperese, a kir. természettudományi társulat tagja... nincs többé. Tevékeny életének szövetneke f. hó 1-én aludt ki.

A megboldogult 1836-ban jan. 1-én Acsán pillantá meg a kegyelem napját. Szülői: Massányi Mihály, köztisztviselő álló mészáros és Kálmár Erzsébet, ki őt korán juttatá szomorú árvaságra. Az elhunyt anya helyét elfoglalá egy másik, kinek vallásossága s gondos szeretete teljesen pótolta az édes anya helyét és soha sem volt hozzá mostoha. Az eleven gyermek, a regényes Galga völgy erdőkoszoruzta virányain gyorsan fejlődvén, a munkás s gondos szülők által már 8 éves korában a közeli Aszódra küldték, ugyan azon evang. iskolába, melyben halhatatlan Petőfi költészetének mécse meggyuladt, hogy egykor mint a haza téreit bevilágító szövétnak tündököljék. Itt lett a megboldogult donatistává, s szorgalmas tanulás mellett évek múlva abbéli vágya teljesült, hogy ott ülhetett, azon hosszú asztal felső végén, melybe Petőfi Sándor véste volt be nevének kezdő betűit. A nagy költő szelleme korán átjárta őt. Már mint syntaxista kezdett verseket írni, melyek az 1848/49. év eseményei folytán nagyobbára a haza örömet s bánatát tárgyalták. Ő az akkori rendszer folytán, már mint 4-ed éves tanuló maga is tanított; hisz ez nem is lehetett másképp, mert a jeles tanár: Koreny István, jelenleg Szarvas tanári karának nestora — egy maga nem győzte a munkát, lévén keze alatt — öt osztály; így a jelesebb tanulók tanítva tanultak. Itt sikerrel bevégezvén tanulmányait, az 1849. év őszén a selmeczi lyceumba ment, hol szorgalmasan tanulva, 5 évet töltött. Itt a német nyelvben Király J. Pál, jelenleg Sopron disze, és a költészettanban néhai Suhajda Lajos voltak jeles tanárai. A meg-

*) Míg a lelkipásztori gond ujjal át nem alakítottatik s a miveltelen tér fel nem fogatik minden legkisebb részben, jobb jövő alig várható. Szerk.

boldogult az itteni „magyar társaság“ önképző körének érdemkönyvét nem egy szép költeményével gazdagította. Mi tanuló társai bizton reméltük, hogy belőle legalább egy Tompa válhatik; s ebbéli reményünk még inkább nőtt, midőn ő a következő két évben, mikor a theológiát Pozsonyban hallgatta, a nyilvánosság előtt is kezdett fellépni lelke termékeivel. Samarjai Károly jeles ügyvéd s író hamar felismerte benne a fényes tehetséget s alkalmasint az ő ösztönzésére történt, hogy M. az akkori szépirodalmi lapban: a „Hölgyfutárban“ néhány érzésteljes költeményt közölt. De később e téren egészen elnémult, mit részint szerénységének, részint egyéb elfoglaltságának lehet tulajdonítani. Husz éves korában a theológiát bevégezvén, 1855—1857-ig Belatinczon nevelő volt Báró Dukánál, honnan gyakran bejárt Bécsbe, s tanulmányait folytatta. Innen két növendékével nagyobb utazást tett Olaszhonba. Haza jövén, Szügyön a Fáy családnál kezdett nevelősködni, de csak rövid ideig, mert 1857-ben megválasztott — a jeles Breznyik János igazgató ajánlatára — Selmecze tanárnak. A 21 éves tehetséges fiatal tanár erélyesen hozzá fogott a tanítás nemes munkájához. 1859-ben nőül vette Fritz Idát, kivel boldog házasságban élt. De a folytonos beszéd gyenge egészségének ártalmára lévén, búcsút vett a tanári pályától s 1862-ben a lévai egyház által választott meg lelkészül. Ez időtől fogva haláláig ezen kis gyülekezet anyagi és szellemi jólétén — szeretve, tiszteltetve — lelkesen fáradozott. Az ő lelkészkedése alatt választott a gyülekezet rendes tanítót, épített, nagyobbára újból, díszes paplakot. Hogy gyermekeit könnyebben nevelhesse, a helyi takarékpénztárnál jól díjazott könyvvivői hivatalt viselt. Az állami tanítóképzésben a vallást tanította. Ily elfoglaltság mellett nem csoda, ha a lantot szegre akasztotta. Az egyházi irodalom terén azonban munkás volt, megjelenvén tőle a Margócsy József által szerkesztett beszédgyűjtemény több egyházi szónoklat. Jó hirneve messzire elhatott; 1875-ben a fényes besztercebányai egyház, tudván, hogy a magyaron kívül német és tót nyelven is szónokolni képes, hívta meg őt próbaszónoklatra, de ő maga belátta, hogy az ottani nagy templom nem neki való. A következő évben egyház megyéje esperesi polczra emelte. — De csakhamar beköszönt nála a nagyobb mérvű gyengélkedés. Alólírott őt már ez év tavaszán Vaskovits T. budai vizgyógyintézetében kereste fel, hol barátai tanácsára gyógyulást keresett, de sikertelenül. Az élete delén álló, 43 éves férfi ereje egyre fogyott, míg mellgörcsökben ki nem mult. Temetése e hó 3-kán ment végbe s fényesnek mondható. Egész Léva részt vett benne, gyászlobogók lengtek az utcákon, megjelent minden testület, a dalárda zengedezte a gyásznépeket; szónoklatokat tartottak az a esperes és a helyb. reform. lelkész. Már most ott pihen abban a temetőben, melynek szépítésén sokat fáradozott s melybe sajátkezűleg oltványokat ültetett. Uj sirjára könnyek árját hullatják: bánatos özvegye, 6 kis kora árvája és elaggott szülői, kiket a kegyelem Istene vigasztaljon meg! Zárom soraimat egy beszédje (Margócsy J. b. tár V. k. 45 lap) előimájával, mely lelkületét hiven tükrözi vissza s mely így hangzik:

Ki a végtelen nagy világot
Szeretettel átöleled,

Nagy Istenünk, add, alkotványod:

Az ember is legyen rokon veled;

Szeretetének ne legyen határa

S az embert ember kebelére zárva

Munkálkodjék szeretve
Szeressen cselekedve,
Mig el nem jön a földi lét határa. —
Béke poraira!
Kelt Acsán okt. 10. 1878.

Melcz er Gyula.

Felhívás prorestáns uj folyóiratra.

A „Magyar prot. egyházi és iskolai Figyelmező“ szerkesztője és kiadója, a nagyérdemű és tudomány Révész Imre ur ez év bezártával a „Figyelmezőt“ megszüntetvén, hogy azon elv és irány, melynek nevezett folyóirat 9 éven át volt szólója, közlöny nélkül ne maradjon, sőt az hovatovább a szabadság erősbödő biztonságával szolgálhassa a magyar protestantizmust: alólírott elhatároztam, a jövő 1879-ik évtől fogva, ha az Ur akarja és élünk, egy a „Figyelmezőhöz“ hason szellemű és irányu prot. folyóirat kiadását „Magyar protestáns egyházi és iskolai Figyelő“ czim alatt. Jól tudom, mily nagy és nehéz dolog, a melyhez kezdek, de bizom Isten után a magyar protestáns tudomány kedvelőiben, s a „Figyelmezőt“ mint anyagilag, ugy szellemileg is pártolókban, hogy közreműködésüket, illetőleg pártfogásukat, az általam szerkesztendő folyóirattól sem fogják megvonni.

A folyóirat beosztása ez lesz:

I. Vezércikkék, az egyházi és iskolai élet köréből, az evangyéliomi alap megtartása mellett; kerülve a szélsőségeket; de ugy az állammal mint más felekezetekkel szemben, követve a meggyőződés és szabadság jogosultságát.

II. Szent költészet; eredeti énekek vagy fordítások, s az egyházi és vallásos élet köréből vett s nem csak a tudósok, de a nagy közönség által is élvezhető vallásos elbeszélések.

III. Hazai és külföldi egyh. lap és könyvszemle, vázlatos bírálatok, ismertetések.

IV. Egyháztörténeti adatok.

V. A magyarországi protestáns egyházmegyék és kerületek gyűlései által hozott, egyetemes érdekű határozatok felett való, szabad, független vélemény nyilvánítás.

VI. Kül és belmissió, az országos domestikával, s a pusztuló szegény egyházak segélyezésével kapcsolatban.

Az általam szerkesztendő és kiadandó „Figyelő“ oly terjedelmű lesz, mint a Figyelmező; szintén havonként fog megjelenni s előfizetési ára is fél évre 2 frt, egész évre 4 frt.

Azon tisztelt testvéreket és hitrokonokat, kik a magyar protestantizmus szempontjából és érdekéből, szükségét látják az általam tervezett folyó iratnak, bizalommal kérem, hogy anyagi és szellemi pártfogásukról, folyó évi november végeig engemet biztosítani, illetőleg értesíteni méltóztassanak.*)

Az Ur kegyelme legyen velünk!

Felső-Bányán, Szatmármegyében, okt. 15. 1878.

Testvéri üdvözléssel:

C z e l d e r M á r t o n.

*) A bátor és gyors fellépés kellemes hatást gyakorol. Kivánjuk, hogy szerencsés pályát kezdjen a folyóirat! A rovatok szépen állítvák össze; attól függ a siker: micsoda erők csoportosulnak össze a tervrajz keresztülvitelére, — és attól: szilárd és határozott elvet képvisel-e? Szint nem valló, ingadozó egyházi lapra, folyóiratra szükség nincs, sem az ellentétes nézetek és elvek kocczanásait mutogatóra. Jellemet és valódi hasznot, építést, egy nyomon járó lap fejthet, esz-közölhet. Az előd sziklaszerű szilárdságát óhajtjuk az utódnak!

Szerkesztő.

Előleges jelentés a „Téli Ujság“-ról.

Alulírott, a makói reform. egyház által, a mult évben megindított, vallás olvasmányokat tartalmazó „Téli Ujság“ című néplapot, a reánk következő téli hónapokban is (december, január, február) szerkeszteni szándékozván: bátorkodom e népies egyházi irodalmi vállalatra az egyházi közönség figyelmét felhívni.

Az említett lapocska eredetileg csak localis közlöny akart lenni; de mivel a vallásos érzelem, az egyház iránti szeretet, s a lankadozó hitélet ébresztésére általánosan szükségünk van: több igen tisztelt egyházi férfiú ösztönzésére, nem vonogatom magam attól sem, hogy e szerény lapocska nagyobb körben is terjesztve legyen.

Népies egyházi irodalmunk ugy is a kezdet kezdetén van, s minden gyülekezetnek érdekében áll, hogy tagjai ne csak a ponyváról vegyék olvasmányaikát, s ne csak, a — legtöbbsnyire vallás és egyház-ellenes — politikai lapokból elégtérjenek ki olvasási hajlamukat. Ezenkívül az is bizonyos, hogy a cura pastoralis könnyebbítettik meg az által, ha a nép a vallásos irányu olvasmányokat megkedveli.

A vállalat célja tulajdonképen az, hogy utját egyengesse egy egész éven át megjelenendő vallásos néplapnak. Mig azonban erre a talaj elkészül: jó, ha kivált a földmives nép által csaknem tétlenül tölteni szokott téli hónapokban gondoskodunk számára ily olvasnivalóról, s lassanként felélesztjük benne a folytonos vallásos olvasmányok iránti hajlamot és kedvet.

A „Téli Ujság“ hetenkint, szerdán fog megjelenni. Egyes szám ára: 2 kr. Azon esetben, ha az egyházak által tömeges megrendelések tételnek, a portó sem fog számíttatni, az egyszerre küldendő példányok után.

Felkérem tehát igen tisztelt lelkész társaimat, a tanító urakat, s az egyházi előljáróságokat, hogy megrendelésre vonatkozó szándékuk felől engem a jövő hónap közepéig értesíteni sziveskedjenek, hogy a nyomtatandó példányok száma felől tájékozva legyenek.*)

A mult évi folyamból mutatványszámokkal felszólításra szivesen szolgállok.

Makón 1878. október 21.

C s é c s i M i k l ó s
reform. lelkész.

K Ü L F Ö L D.

Szemle francia, német és orosz egyházi mozzanatok felett.

Egy könyv. — Franciaország. — Berlin. — Uj hitfelekezet Oroszországban.

Teljes ezerhétszáz esztendeig szilárdan hangzott a felelet a keresztyének nagy seregének ajakáról e kérdésre: „Kinek tartjátok Krisztust“? Ó „az élő Istennek ama fia“! Az idő fordult s változott, vagyis előkereste a régi kor lomtarából az ebjoniták és gnostikusok rongyos öltönyét, megföldözta szépen,

*) Bár minden egyházban épen a lelkész és tanító urak levén a gyűjtők 10—20—30 példány megrendeltetnék, ez által is keltetnék az egyház iránti érdeklődés. Lehetlen nem üdvözölni a legmelegebben a Téli Ujság e második folyamát.

Szerk.

megettöltötte, kibővítette megnőtt természetéhez, foszlányos, kopottas helyeit szalagokkal takarva ékesíté, s végre felölté elsoványult didergő tagjaira, s kezd benne tetszeni önmagának. — Hol van az apostoli buzgóság, mely akkor zsbivásárba kergeté e fakult rongyokat? Hol van a tűz, mely a hit óriási bajnokainak láng erében folyt? Hol van a csatabárd, a lélek kétélű sulyos pallosa, mely megtudá védeni a melegítő tűzhelyet s legyőző rabló elleneit?

Ily gondolatokat szült bennem egy most megjelent német könyv ismertetésének olvasása. — A könyv czime: „Zeitfragen des christlichen Volkslebens“ (a keresztyén népélet kerkérdései), írta Dr. Godet tanár (Majna m. Frankfurt, Zimmer (44 s. gr. 8.) — E könyv 3-dik kötetének 2-ik füzeté (14-ik füzet) „Die Glaubwürdigkeit der evangelischen Geschichte“ czim alatt az evangyéliomi történetek hitelessége mellett nemesen forgatja fegyverét. — Az ismertető szavai szerint „a laikus megrendül Renan, Strausz s mások csalahatlan bírálatába vetett híében“ ha őszinte szívvvel olvassa ez iratot, „a hívő pedig keresztyéni hitében megerősödik és felfegyverkezik.“ — A régi láng ugy látszik még nem aludt ki, s a harc nem pihent el. — Régi láng, új fegyver!

A könyv három részből áll. — Az első, profán írók műveiből — Josephus, a Talmud, Sveton, Tacitus soraiból — bizonyítja be Jézus személyének történeti voltát, keresztfa-halálát stb.

A második, a synoptikusokból állítja elő a Jézus képét.

A harmadik, János evangyélioma után befejezi e képet.

„Népszerű nyelven, szigorú logikai következetességgel írott, szívből jövő s szívhez találó mű.“

A felsőbb oktatás-ügyről írják Francia országból, hogy a róm. kath. Klerus azon következetes lankadatlan törekvése, miszerint az ifjuság nevelését egészen hatalmába kerítse, a minisztérium által közelebb kiadott statisztikai ismertetésből láthatólag az 1865-ik évtől 1876-ig terjedő decennium alatt eredménydúsnak tünt fel. — Az egyház befolyása alatt álló intézetek száma s ezek növendékei szaporodtak, a világi nevelő-intézetek száma pedig kevesbedett s növendékeik serege nagyon megapadt. — Az egyház befolyása onnan magyarázható meg, hogy intézeteiben nem csak oktatást, hanem nevelést nyert az ifjuság. — A szülék nem csak tudományos képzést, hanem erkölcsi nevelést is akarnak adni gyermekeiknek, s jobb híján elibe teszik a r. kath. egyházat ama gondatlanságnak, mely a világi intézetekben uralg. — Hiszen itt a tanítók legnagyobb részénél vallásos meggyőződésről szó sem lehet, így az ifjuság erkölcsi neveléséről sem. — Erkölcs vallás nélkül: fa gyökér nélkül, melyben semmi életerő nincsen.

A szomorú vallás-erkölcsi állapotok kényszerítő hatása alatt állítottatott fel f. é. szeptember 1-én Berlinben a 17-dik városi missiói állomás. — Berlin külvárosaiban lakó 600,000 protestánsnak csak 24 állandó és 13 segéd lelkésze van. — Égető szükség van itt a missiói állomások szaporítására.

A vajudó Oroszbirodalomban, — valószínűleg az ország déli részén megtelepült württembergi németek befolyása alatt, egy új hitfelekezet tünt föl: a stundisták. — Első terjesztője egy Ratusny nevű paraszt Osnowaban, közel Odessához. — Ratusny 1863-ban a jobbágyok felszabadítása után kezdett működni. — Társainak körébe csoportozó száma nőttön nőtt, azon egyszerű okból, mert a mások lelki üdvével komolyan gondolt. — A nagyobb részt tudatlan és erkölcsi tekintetben gyak-

ran megvetésre méltó pópáktól elfordulva külön községgé szervezték magokat a stundisták. — A kereszt jelvényét elveték s a pópák templomait oda hagyva, külön összejöveteleket tartottak, s itt az evangyéliomot hallgaták. — Az új felekezet szivtöredelmet s áhíthatosságot sürgetett. — Az egyház üldözni kezdte őket. — A kiewi törvényszék 1871-ben Vitenkó Balabok nevű vezetőjüket egy évi börtönre ítélte, az egyházi tanácsban Cherson így nyilatkozván: „a stundisták által terjesztett tévtan fölötte káros, mert a képek tiszteletét eltörli és a sákramentumok s más szokások jelentőségét tagadja.“ — Ez ítélet folytán még jobban terjedt az új felekezet. — Ratusnyi néhány társával 1873-ban bünyenyítő perbe fogatott. — Öt évig folyt a per, s az odessai esküdtszék, — miután a berendelt tanuk nagy száma a standisták erkölcsös magaviseletéről, mérsékelttségéről s józanságáról tett bizonyoságot, az ítélet kimondása előtt megidézte Ratusnyt és Vitenko Balabokot. — Az egyszerű paraszt — Ratusny ügyesen és méltósággal védte magát. — „Midőn a vizsgáló bíró“ — ugymond „hozzám jött, nagy tömeg gyüle össze házamban; oda jött a pópa is. — A vallásos élet kérdéseit kezdtük ekkor vizsgálni. — A nép, bár Isten ígését kevésbé ösmeri, arról győződött meg e beszéd közben, hogy a pópa járatlan a szentírásban, s egyetlen állítását sem tudja abból bebizonyítani. — Azonnal fogságra vetettek; földieim azonban jól tudták, hogy ez azért történt, mert az evangyéliomot magam merészeltém olvasni. — Mindig többen győződtek meg arról, hogy befogatásom igazságtalanság. — Így történt, hogy a ki csak képes volt, megszerezte és olvasta az evangyéliomot. — Soha se volt szándékom megtámadni a hitet. — Mi nem akarunk többet, csak az evangyéliomot olvasni, s cselekedni azt a mit az Ur kíván, hogy Isten országát elnyerhessük. . . . Mi bünyetésre méltót követtem el azzal, hogy megszereztem magamnak az evangyéliomot és olvastam? Istené legyen a dicsőség, hogy olvastam azt! Ezóta senkit sem tarthatok keresztyénnek a ki lop, hazudik, részegeskedik, feslett életet folytat. — Az ilyen nem keresztyén, hanem gyalázat a keresztyénségre nézve; mert okot ad a más vallásuaknak, hogy a miénket megvessék.“

Vitenko Balabok védekezett ezután. — „Ime lássák önök miben áll a mi ijesztő gonoszságunk! Abban, hogy mi az evangyéliomot — Isten ígését olvastuk. . . . Hányszor ismételték előttem, hogy hamis istenekben hiszek. — Nem, én a Jézus Krisztusban hiszek, mint önök! Az önök Istene az én Istenem is. — Igaz, hogy én nem részegeskedem, s őrizkedem oly dolgoktól, melyek megbotránkoztatják Isten törvényét. — Ebben áll egész bűnöm. — Most itéljenek önök, a mint lelkiismeretök diktálja. — A mi evangyéliomunk nem azért iratott, hogy hét pecsétes könyv maradjon, hanem, hogy mindenkinek fölnyitassék, kik eddig vakok valának és nem hittek, hogy így mindenki megtalálhassa lelke üdvét. — Hogy vigasztaljuk magunkat bánatunkban, zsoltárokat énekelünk, — a mint Szent Pál rendeli. — Való, hogy a szent képekben nem hiszünk; de hiszen ezek imádását sem az Ur, sem apostolai nem parancsolják. . . . Nincs más mondanivalóm itt.“

Hatalmas benyomást tettek e beszédek. — A tanácskozásra félre vonult esküdtek öt perc multán megjelenén, — kimondták az ítéletet, az egész termet betöltő tetszészaj közt kijelentvén, hogy a vádlottak szabadok.

Kérdés, hogy az egyházi és állami hatóságok figyelembe veszik-e az esküdtszék ez ítéletét! — A stundisták jövője még bizonytalan. — Sajnálódó, hogy minden egyházi vezetés

nélkül vannak, — mert féltő, hogy e vallásos mozgalmat ugyan azon veszély érheti, miszerint szélsőségekbe tévedhet.

Nagy Imre
ref. lelkész Ugrán.

K Ü L Ö N F É L É K.

— **Konventi nagybizottság.** A magyarországi reformált egyház mult évi egyetemes konventjéből, a zsinati előmunkálatok tárgyában kinevezett bizottság november 9. s több napjain Budapesten fogja tanácskozásait megtartani.

Ezen nagy bizottság üléseit megelőzendő az egyház alkotmány tervezet készítésével megbízott albizottság tanácskozása, mely ugyanott november 7-kén és 8-kán fog tartatni.)*

— **Mitrovics Gyula** ref. hittanártól Sáros-patakon most jelent meg „Egyházi szónoklattan tekintettel a magyar egyházi beszéd irodalomra.“ Tanítványai számára való olvasmányul. Kiadták a s.-pataki vallás és egyháztudományi szak hallgatói. (S.-Patak, 1878. 8r. 252 l. ára 2 frt.) Szép tanulmány, sok önállósággal irt s a hazai szerzőket bíráló s ismertető s így a nemzeti szellemet is felmutató mű. Minden esetre a protestán theologiai irodalom becses és értékes terméke.

— **Arab nyelv.** Egy magát megnevezni nem akaró ügybarát néhány egy forintos ezüst tallért tett volt át alulírott tanárhoz a lefolyt tanév végén oly rendeltetéssel, hogy azok, akik az arab nyelv tanára (T. Lugossy József) megelégedésére fejezik be arab nyelvi pályájukat a tanévben, nyerjenek némi buzdításul abból fejenként két-két ezüst tallér dísz jutalmat. — Az érdekes szaktanár ítéletének meghallgatása után az arab nyelvből felelkezési vizsgát tett következő tanulóknak osztott általam ki a dísz jutalom: Erős Lajos, Fekete Gyula, Hatvani Pál, Szük Károly és Bethlendi Sándor II. éves hittanulóknak. Fogadja az ismeretlen buzdító, e nyílt számadás tudomás vétele mellett a köszönetet. Vajha az idén is buzgón folytatnák a történet s a jeles vezetés alatt a megkezdett tanulmányt ifjaink! Vajha a keleti nyelvek iránti kedv és buzgóság nagyobb-nagyobb fokra szállna főtanodánkban, melyben a keleti nyelvek művelése százados hagyomány. Debreczen, 1878. okt. 21. **Balogh Ferencz**, igazgató.

— **Dr. Vellentszény Mór** — jelenleg a Logika rendkívüli tantárgy előadója a debreczeni kollégiomban — tudatja, hogy „Kant és az Isten létezésének bizonyításai“ című bölcsészeti művére az előfizetési ideje 1879. január 15-ig meghosszabbíttatik, mivel a műre való előfizetés gyűjtés és jelentkezés még mindig folyamatban van. Az előfizetés és megrendelés egyenesen szerzőhöz Debreczenbe irándó.

— **Vasárnap megszentelés.** Az ág. hitv. evangélikusok egyetemes gyűlése, Margócsi és Láng pestmegyei esze-

*) Kérdés: a forrongó politikai párt alakulás zaklatott idején, mikor épen világi embereink elméje más tárgyak felé fordult: czélszerű-e a konventi ezen ülés? Egész odaadással, vagy hittől lángoló érdeklődéssel szerencsésebb az alkotó munkálkodás.

Szerk.

resek támogatása mellett, tárgyalta a vasárnap megszentelése fontos kérdését. Sajnos, hogy a kérdés nem volt jól előkészítve s így érdemleges határozat nem hozathatott. Bognár Endre a b.-pesti protestáns lap 42. számában figyelemre méltó cikkben szól a kérdéshez, a tanítókkal, iskolákkal s a tanító képezdékkel kapcsolatos voltát a sikernek erősen fejtegeti. Hogy azonban az állami törvényhozás is nem nyújthatna segílyt, és így mellőzendő, ezen nézet mellé nem szavazunk. Menjen az állam is elő jó példával, s annyi ezer-meg-ezer alattosát ne foszssa meg a vallás jogától, templom jogától — elvévén idejét; kösse meg az embererőt exploitáló nagy gyomru társulatokat, hogy az egyén szellemi jogait és szükségleteit is vegyék számításba; de meg egészségi kérdés is a vasárnap napja, bizonyára az állam támogatása is felkérendő és követelendő, különben a leglényegesb alap erő, az emberi életerő romlása készítettik elő. — Báró Prónay „halál csend“-es vasárnapja — mit ő nem akar — nem nyújt tiszta képet a valódi keresztyén vasárnapról. Hát a „halál zaj“-os mai vasárnap helyén van-e? Irodalmilag és egyleti uton is készítsük elé a fontos kérdést; kellő tájékozást adó elő értekezlet nélkül pedig ne vitessék az a kérdés nagyobb gyűlés elé, mert a határozatlan határozat hozatala inkább árt mint használ az ügynek.

— **Uj templom Pesten** czim alatt jelent meg egy kis angol tudósítás, hozván a templom fametszetét is, melyben Smith Róbert után szépen van leírva a skót missió által alapított s építettett pesti német ref. templom f. é. jun. 30-ki felavatása. A toronyban levő 2 harang a német császár ajándékozta két francia bronz ágyuból öntetett. A felavató egyházi beszédet Dr. Wilkens bécsi ref. lelkész tartotta Hoseas 14, 6. alapján „harmatul leszek izraelnek stb.“ Még mintegy 20,000 forint adósság terheli a templom alapot, e végre adakozásokat elfogad a két lelkész: König R. (váci ut 34.) és Moody András (Rudolf-part 11.) Budapesten. Megjelent a szép leírás a Monthly Record, edinburgi havi füzet, augusztusi számában is. E templom a valódi evangéliomnak, az Ur igéjének hirdetésére van szentelve, az alap tagadó, ide-oda hajló téves modern fuvalat ott nem fog zajlani. Az ur e hajlékában találják meg az urat kereső hü lelkek a lelki táplálást!

— **Polgári keresztség.** A polgári házasság és polgári temetés mellett már a polgári keresztségre is van példa Franciaországban. Pohárbeszéd, marseillese dalolása s nem felekezeti iskolákra fillérgyűjtések alkották a szertartás fő mozzanatait. (Le Chr.)

— **Müller Gyula** hallei hires hittanár szept. 27-kén élete 70-dik évében elhunyt.

— **Sage Emil** magyar hittanuló Helvetiában a neuchatel zsinat határozata folytán kéztétel által a ref. szabad egyház lelkészévé a napokban avattatott fel. Mielőtt lelkészi állomást fogadna el, Skóciát fogja meglátogatni. E jeles ifju Godet tanítványa. Örvendünk az előmenetelen.

— **Farrar** anglikán református kanonoknak a westminsteri apátságban (London nagyszerű temploma) tavaly tartott öt egyházi beszéde „Örök reméy“ czim alatt (ára 6 sh.) a 8 ezredik példányban nyomtatott ki s nagy mozgalmat keltett a theologiai világban. (Lit. Church.)

Balogh Ferencz, felelős szerkesztő és kiadó.